

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

ОСОБИСТІСТЬ ТА СУСПІЛЬСТВО В ЦИФРОВУ ЕРУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

МАТЕРІАЛИ IV МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

21 червня 2024 року

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

**Факультет психології, політології та соціології
Кафедра психології**

*IV МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ*

**«ОСОБИСТІСТЬ ТА СУСПІЛЬСТВО В
ЦИФРОВУ ЕРУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР»**

21 червня 2024 року

Одеса – 2024

УДК 159.923.2(063)

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор – **Аракелян М.Р.**, доктор юридичних наук, професор, проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», заслужений юрист України.

Члени редколегії:

Цільмак О.М. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Ульянов В.О. – доктор медичних наук, професор, професор кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Татьянчиков А.О. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Лісовенко А.Ф. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Ташматов В.А. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали представлені в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за їх зміст.

Особистість та суспільство в цифрову еру: психологічний вимір : матеріали IV міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 червня 2024 року) / за заг. ред. проф. Аракеляна М.Р. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2024. 217 с.

УДК 159.923.2(063)

<i>Карасені О.В.</i> ФОРМУВАННЯ СТІЙКОСТІ ДО СТРЕСУ ТА ПІДТРИМКА ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПІД ЧАС ВІЙНИ.	81
<i>Качур В.О.</i> ЧАС ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.	84
<i>Корнута Л.М.</i> ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПУБЛІЧНОГО СЛУЖБОВЦЯ.	89
<i>Король О.О.</i> ЕТАПИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ПСИХОЛОГІЇ.	92
<i>Лелюк А.С.</i> ОСОБЛИВОСТІ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.	100
<i>Лісовенко А.Ф., Карасені О.В.</i> ІДЕНТИЧНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У КІБЕРПРОСТОРІ.	104
<i>Лісовенко А.Ф., Татъянчиков А.О., Короход Я.Д.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ В КІБЕРПРОСТОРІ.	109
<i>Лохматова Д.О.</i> ОСОБИСТІСТЬ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ТА КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ.	114
<i>Маковецька М.О.</i> ОСОБИСТІСТЬ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ	118
<i>Мамосуєва О.В.</i> ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ РОЛЬОВИХ ОЧІВУВАНЬ ПАРТНЕРІВ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ.	122
<i>Марківська О.С.</i> ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОБРАЗУ «Я» ЖІНОК В ЗАКОРДОННИХ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЯХ.	126
<i>Мілорадова Н.Е.</i> ПОСТТРАВМАТИЧНЕ ЗРОСТАННЯ – ПОШУК СЕНСУ ЖИТТЯ (ТЕХНІКА ІКІГАЙ).	131
<i>Наточій М.Е.</i> ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.	135
<i>Онішкевич А.Д.</i> ТЕХНІКИ ВИРАЖЕННЯ ТА ПРОЖИВАННЯ ЕМОЦІЙ І ПОЧУТТІВ.	140
<i>Папінян В.В.</i> ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПОЧУТТЯ ПРОВИНИ.	147
<i>Піневич І.Д.</i> ВПЛИВ СОЦМЕРЕЖ ТА ІНТЕРНЕТУ НА САМООЦІНКУ ОСОБИСТОСТІ.	150
<i>Рєпнова Т.П., Кирилов В.В.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОЧУТТЯ ПРОВИНИ У НІМЦІВ ТА УКРАЇНЦІВ.	154
<i>Рєпнова Т.П., Мучичка А.В.</i> ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВІ УМІННЯ, ЯКІ ДЕТЕРМІНУЮТЬ ПРОФЕСІЙНУ УСПІШНІСТЬ ПСИХОЛОГА.	158
<i>Роспорня Д.С.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ДО КІБЕРСЕРЕДОВИЩА.	161
<i>Самара О.Є.</i> ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ ТЕРАПІЇ ТА ЛОГОТЕРАПІЇ.	166
<i>Сорочинський О.В.</i> ПСИХОЛОГІЯ ПОДРУЖНЬОЇ ЗРАДИ.	170
<i>Степанюк Я.В., Федонюк С.В., Поручинський А.І., Ульянов В.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ	173
<i>Сухота І.В.</i> ЗВ'ЯЗОК ГЛОБАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У СУСПІЛЬСТВІ.	178

Ключові слова: психологія публічного службовця, імідж, управління, етика, компетентність.

Key words: psychology of a public servant, image, management, ethics, competence.

Король Олег Олегович

здобувач 3 курсу кафедри психології та соціальної роботи

Національний університет «Одеська політехніка»

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент Кернас А.В.

Одеський національний морський університет

ЕТАПИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ПСИХОЛОГІЇ

Розвиток людини - це процес кількісних та якісних змін, який охоплює становлення людини в біологічному, психічному та соціальному плані

Розвиток людини характеризується фізичними (морфологічними, біохімічними, фізіологічними), психічними змінами (появою новоутворень, нових механізмів, нових процесів, нових якостей), розширенням та поглибленням взаємозв'язків різних властивостей особистості, новим рівнем функціонування та формування психологічних стратегій рішень особистих, професійних, соціальних проблем, цілісністю, інтегративністю тощо.

За якими відбувається розвиток, розуміння рушійних сил розвитку, джерел, закономірностей та його етапів, ролі кризових періодів в житті людини, можливостей прискорення процесу розвитку тощо. Перше, з чим стикаються при вивченні психічного розвитку людини, це проблема співвідношення в ньому біологічного та соціального.

Представники біогенетичного підходу кладуть в основу розвитку особистості біологічні процеси дозрівання організму. Сам процес розвитку трактується основним чином як дозрівання, стадії якого універсальні. Якщо

представники цього підходу й говорять про роль соціального середовища, то лише як про умову для дозрівання заданих природою (генетично обумовлених) якостей та властивостей.

Представники соціогенетичного підходу повністю відкидають значення біологічних факторів і пояснюють процес розвитку людини через структуру суспільства, через способи соціалізації, взаємовідносини з оточуючими, тобто соціальна поведінка людини пояснюється через замкнуті в собі властивості середовища, до яких людина повинна пристосуватися.

Представники психогенетичної теорії трактують психічний розвиток як повністю спонтанний процес, не залежний ані від біологічного, ані від соціального. Такими само-детермінуючими психічними явищами можуть бути емоції, потяги, мотиви, пізнавальна сфера тощо. Психологічний розвиток трактується як повністю спонтанний процес.

Представники психології діяльності вважали, що розвиток особистості відбувається в процесі залучення людини до різних видів діяльності. Ніде окрім діяльності людина не розвивається.

Проблема людського розвитку неспіввідносна за своєю складністю з будь-якою біологічною проблемою. Розвиток людини обумовлений взаємодією багатьох факторів: спадковістю, середовищем біогенним, соціальним, вихованням, власним психічним життям, діяльністю людини. Ці фактори діють не порізно, а разом на складну структуру розвитку.

Розплутати цей складний клубок біологічних та соціальних ниток, зрозуміти дійсний внесок природи, генетики, соціальних зв'язків суспільства, внутрішніх законів розвитку психічного у розвиток особистості, а значить, навчитися впливати та керувати її формуванням, можливо за умови вивчення та аналізу сутності та динаміки розвитку людини на різних етапах її життєвого шляху.

Дослідження особистості в психології є фундаментальною галуззю, що досліджує, як людина взаємодіє з оточуючим світом та розвивається як індивід.

Цей процес включає в себе кілька етапів, які спрямовані на розкриття різних аспектів особистості та виявлення її унікальних рис:

Постановка проблеми: Цей етап передбачає конкретизацію цілей дослідження та формулювання проблеми, яку дослідник прагне вирішити. Важливо визначити обсяг дослідження та вибрати методи дослідження, які найкраще підходять для вирішення поставленої задачі.

Підготовка та планування дослідження: На цьому етапі дослідник визначає методи та інструменти, які будуть використовуватися для збору даних про особистість. Це може включати стандартні психологічні тести, анкетування, спостереження та інші методи дослідження.

Збір даних: Під час цього етапу дослідник збирає необхідну інформацію про особистість об'єкта дослідження. Це може бути кількарівне спостереження, інтерв'ю, анкетування або тестування, спрямоване на виявлення різних аспектів особистості.

Аналіз даних: Після збору даних дослідник аналізує інформацію, щоб виявити закономірності, тенденції та взаємозв'язки між різними аспектами особистості. Цей етап може включати кількарівне статистичне оброблення даних та інтерпретацію результатів.

Інтерпретація результатів: Після аналізу даних дослідник здійснює інтерпретацію результатів дослідження, спробуючи розкрити глибинні механізми та закономірності розвитку особистості. Важливо враховувати контекст та індивідуальні особливості об'єкта дослідження.

Обговорення та висновки: На останньому етапі дослідник обговорює отримані результати, впроваджує їх у контекст сучасних теорій про особистість та робить висновки про важливі відкриття та виявлення в ході дослідження.

Ці етапи дослідження дозволяють науковцям отримати глибше розуміння унікальних аспектів особистості та виявити ті закономірності, що визначають поведінку та розвиток індивіда. Іноді дослідження особистості може відкрити нові підходи та уявлення про те, як ми можемо краще розуміти та підтримувати людей у їхньому розвитку.

Розглянемо дві концепції періодизації розвитку особистості, авторами яких Д. Б. Ельконін та Е. Еріксон.

Д. Б. Ельконін висунув ідею поєднання двох ліній розвитку: пізнавального та власне особистісного (від народження до закінчення середньої школи). Згідно з його теорією, розвиток пізнавальної сфери дитини та її особистості (сфера потреб та мотивів) відбувається у руслі різних провідних діяльностей, що послідовно змінюють одна одну в онтогенезі. Першим видом діяльності, з якої починається формування особистості, є безпосереднє емоційне спілкування немовляти з матір'ю, іншими оточуючими людьми. Ця діяльність змінюється рольовою грою, спільною навчальною діяльністю, спілкуванням, в процесі яких виникають новоутворення, що є опорою подальшого розвитку.

Новоутворення - якості, властивості особистості, ті психічні та соціальні зміни, які вперше виникають на певній стадії розвитку і котрі переважно й визначають ставлення до навколишнього світу людей, самого себе та весь хід розвитку в даний період.

Під час виконання саме цієї групи провідних діяльностей і відбувається розвиток сфери потреб та мотивів, сфери "що я хочу".

Другу групу провідних діяльностей складають ті, всередині яких відбувається розвиток пізнавальної сфери та відповідних здібностей у дитини. Це маніпулятивно-предметна діяльність, гра дошкільнят з предметами, навчання та праця у шкільному віці, це сфера "можу". Таким чином, від народження до пізнього юнацтва, послідовно та періодично змінюють одна одну провідні діяльності предметного плану з одного боку та форми спілкування - з іншого, які поперемінно забезпечують розвиток пізнавальних процесів та сфери потреб і мотивів особистості.

Концепція Д. Б. Ельконіна розроблялася та доповнювалася рядом вчених: Л. Виготський, Д. Фельдштейн, Л. Божович тощо. Узагальнення цих теорій можна зобразити за допомогою наступної таблиці. Перехід від однієї вікової стадії до іншої знаменується перебудовою та змінами в психічному розвитку і може супроводжуватися кризою, яка характеризується загостренням протиріч,

що виникають в процесі розвитку, сильними емоційними переживаннями, порушенням взаєморозуміння з оточуючими тощо. Існує сензитивний період розвитку, тобто оптимальний термін для розвитку тих чи інших якостей людини (наприклад, 1-3 роки - оптимальний період для розвитку мови, 6-11 р. - для розвитку навичок прийняття рішення, 11-16 р. - для розвитку абстрактного мислення і т. д.). Пропустивши цей термін, відповідну властивість сформувати в інший час буде набагато складніше, а то і зовсім неможливо. Причини сензитивності - нерівномірність дозрівання мозку та нервової системи, а також те, що деякі властивості особистості можуть розвиватися лише на підґрунті вже сформованих.

Ця концепція представлена епігенетичною теорією Еріксона. Сутність епігенетичної теорії відображається в принципі: "Все, що росте, має загальний план". Виходячи з цього загального плану, розвиваються окремі частини. Кожна з них має найбільш сприятливий період для переважного розвитку. Так відбувається доти, доки всі частини, що розвинулися, не сформують функціональне ціле. Розвиток особистості, за Еріксоном, - це закономірна зміна етапів, на кожному з яких відбувається якісне перетворення внутрішнього світу, відношень та поведінки людини, в результаті чого вона як особистість отримує щось нове, характерне саме для даного етапу розвитку. Новоутворення особистості виникають не на порожньому місці, їхня поява на певному етапі підготовлена всім процесом попереднього розвитку особистості.

Нове в ній може виникнути та закріпитися лише тоді, коли в минулому для нього вже були утворені відповідні психологічні та поведінкові умови. Послідовність стадій психічного розвитку особистості, за Еріксоном, - це результат біологічного дозрівання, але зміст розвитку визначається тим, що очікує від людини сім'я, суспільство. За Еріксоном, будь-яка людина проходить виділені стадії, до якої б культури вона не належала, все залежить лише від тривалості її життя.

Еріксон виділяє вісім стадій розвитку. Перехід від однієї стадії до іншої характеризується кризами. Криза - "як поворотний пункт", "момент вибору між

прогресом та регресом, інтеграцією та затримкою". Цей вибір між двома полярними відношеннями до світу, до себе закріплюється в певних властивостях та якостях особистості.

I стадія (від народження до 1 року). На цій стадії формується базова довіра до людей, почуття безпеки існування у світі, на противагу почуттю недовіри до людей, відчуття загрози, що йде від світу. Ознаки соціальної довіри у немовляти проявляються у легкому годуванні, глибокому сні, нормальній роботі кишечника.

До перших соціальних досягнень відноситься готовність дитини дозволити матері зникнути з поля зору без надмірної тривоги чи гніву, бо її існування стало внутрішньою впевненістю, а її появу можна передбачити. Саме ця постійність, неперервність та тотожність життєвого досвіду формує у маленької дитини початкове почуття власної ідентичності. Дуже велику роль відіграє матір на цій стадії, її любов, бажання та вміння задовольнити потреби дитини.

II стадія (від року до 3 років). Ця стадія характеризується формуванням та відстоюванням дитиною своєї автономії та незалежності на противагу сумнівів у собі та почуттю сорому. Боротьба почуття незалежності, самостійності, впевненості у собі проти сорому та сумніву приводить до встановлення співвідношення між здатністю співпрацювати з іншими людьми і наполегливістю та її обмеженнями.

У кінці стадії виникає стійка рівновага між цими протилежностями. Вона буде позитивною, якщо батьки та близькі не будуть занадто керувати дитиною, гіперопікати, придушувати її прагнення до автономії. Із відчуття самоконтролю при збереженні позитивної самооцінки виникає стійке почуття доброзичливості та гордості, із почуття втрати самоконтролю і стороннього зовнішнього контролю з'являється стійка схильність до сумніву в собі та сорому.

III стадія (від 3-х до 6 років). На цій стадії при нормальній лінії розвитку формується ініціативність, активність і в той же час переживання почуття вини та моральної відповідальності за свої бажання. Дитина жадібно та активно пізнає оточуючий світ, через гру дитина проникає у світ дорослих відносин. На цьому

етапі відбувається усвідомлення своєї статевої приналежності. Прагнення зайняти місце батька (матері) у відносинах з батьками протилежної статі.

IV стадія (від 6 до 11 років). Ця стадія характеризується включенням дитини у нові соціальні зв'язки - вступом у школу. Формується любов до праці та вміння поводитися із знаряддями праці або почуття неспроможності, неповноцінності, нездатності, заздрості до інших дітей. Якщо за сприятливих умов значимість батьків для дитини відходить на другий план, то за появи почуття власної неадекватності вимогам школи сім'я знову стає притулком для дитини.

V стадія (від 11 до 20 років). У підлітковому та юнацькому віці з'являється почуття цілісного усвідомлення себе та свого місця в житті, відбувається самовизначення, вибір професії, особистість окреслює свій життєвий шлях, формується "я" ідентичність, яка включає відчуття стійкості та непереривності власного "Я", незважаючи на ті зміни, які відбуваються з нею у процесі її росту та розвитку.

Негативний полюс - непевність у розумінні власного "Я" ("дифузна ідентичність"), яка проявляється у регресії до інфантильного рівня і бажанні якомога довше відтягнути прийняття дорослого статусу, стійкому почутті тривоги та ізоляції, постійному очікуванні чогось такого, що зможе змінити життя, страхові перед особистим спілкуванням, презирстві до визначених суспільних ролей, ірраціональному віддаванні переваги всьому іноземному ("добре там, де нас немає").

Наступні 3 стадії характеризують життєвий шлях дорослої людини.

VI стадія (від 20 до 40-45 років). Для неї характерно встановлення дружніх зв'язків, пошук супутника життя, прояв почуття близькості до людей, задоволення особистим життям, реалізація в роботі на противагу почуттю відчуженості, самотності.

VII стадія (від 40-45 до 60 років). Е. Еріксон вважав цю стадію центральною в житті людини. За нормальної лінії розвитку людина характеризується високою продуктивністю праці, піклуванням про майбутнє

покоління, боротьбою творчих сил людини проти застою, стагнації, заскоружності.

На останній VIII стадії відбувається інтеграція результатів всіх попередніх фраз, формується мудре відношення до життя, яке зріла особистість сприймає не впадаючи у відчай, не розчаровуючись у прожитому житті, у людях, у собі і не відчуваючи презирства до життя, бажання отримати від життя більше, ніж було отримано, паралізуючого страху смерті, яка наближається.

Дана періодизація дає можливість людині зрозуміти себе та знайти співчуття до себе - на протилежність тим поясненням, які люди самі створюють для власних незрозумілих якостей, а саме: "Я поганий", "Я лінивий і недисциплінований", "Я небезпечний" тощо.

За Е. Еріксоном, ці труднощі відображають сімейні процеси, котрі ускладнили доступ людини до почуття безпеки, автономії чи задоволення власною ідентифікацією, чи те, що доля позбавила дитинство відданого друга чи матері на початковому віковому етапі.

Список використаних джерел

1. Особистість [Інтернет-ресурс]. Режим доступу: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/3138/osobistist>
2. Проективні методики дослідження особистості [Інтернет-ресурс]. Режим доступу: https://pidru4niki.com/15931106/psihologiya/proektivni_metodiki_doslidzhennya_osobistosti

Ключові слова: особистість, стадії розвитку особистості, вікова періодизація, вікові новоутворення.

Key words: personality, stages of personality development, age-related periodization, age-related neoplasms.